

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано діяльність та особливості інвестиційної політики страхових компаній на світових фінансових ринках та в Україні. Виявлено основні проблеми та напрями активізації діяльності страхових компаній. Надано пропозиції щодо розширення можливостей вітчизняних страхових компаній в акумуляції фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Activities and features of investment policy of the insurance companies in the world financial market and in Ukraine are analysed in the article. The basic problems and directions of activation activity of the insurance companies are revealed. On expansion of opportunities of the domestic companies offers to accumulations of financial resources are submitted for maintenance of investment security of Ukraine.

Дефіцит державного бюджету, відсутність власних коштів у більшості українських підприємств, неприпустимий податковий тиск та інші проблеми - все це негативні чинники, які виступають сьогодні невід'ємною частиною механізму фінансування інвестиційної діяльності в Україні, позбавляють можливості реалізації стратегії інвестиційно - інноваційного розвитку економіки лише за допомогою традиційних джерел фінансування. Для забезпечення інвестиційної безпеки України потрібні нові альтернативні джерела інвестиційних ресурсів, серед яких у першу чергу доцільно розглянути питання розвитку страхових компаній, які в розвинутих країнах є одним з найвагоміших інституційних інвесторів на фінансовому ринку.

Наприкінці ХХ ст. діяльність страхових компаній набула глобального масштабу. Страхові компанії нагромадили величезні інвестиційні ресурси, що мало значний вплив на макроекономічні пропорції розвитку багатьох розвинутих країн [1, С.16]. Роль страхових компаній на фінансовому ринку визначається тим, що вони можуть зосередити великі кошти для подальшого їхнього інвестування. Страхові компанії як посередники мають такі можливості акумулювати й професійно інвестувати капітал, які недоступні для окремих інвесторів [2]. З цієї причини рівень розвитку страхової системи впливає на загальний рівень розвитку фінансової системи і на інвестиційну безпеку у цілому, тому дослідження особливостей функціонування страхових компаній є актуальним.

Діяльність страхових компаній вивчали такі закордонні та вітчизняні вчені як В. Базилевич, З. Ватаманюк, Е. Жуков, О. Заруба, Ю. Кравченко, Б. Міркін, А. Правдивцев, О. Ромащенко, В. Суторміна, Н. Ткаченко, Ф. Фабощі, Т. Шульга та ін. Проте, залишились поза увагою питання, пов'язані з функціонуванням страхових компаній як інституційних інвесторів на фінансовому ринку, зокрема, особливості їх діяльності на ринках акцій та облігацій.

Отже, **метою статті** є проаналізувати діяльність страхових компаній на світових фінансових ринках та в Україні і надати пропозиції щодо розширення їх можливостей в акумуляції фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Страхові компанії - один з найважливіших видів спеціальних небанківських кредитно-фінансових установ. Для них характерною є особлива форма залучення коштів - продаж страхових полісів. При розміщенні коштів страхові компанії конкурують з іншими кредитними установами. Головна стаття їх активів - облігації промислових компаній, акції, державні цінні папери. Страхові компанії поділяються на дві групи: страхові компанії, що здійснюють страхування населення, та компанії, які проводять страхування майна. Найбільшого поширення набули компанії першого типу. Вони продають страхові поліси, які дають можливість отримати компенсацію у разі смерті, хвороби тощо.

Як правило, щорічне надходження коштів до страхових компаній у вигляді страхових премій та доходів від активних операцій набагато перевищує суму виплат володарям полісів. Це дає змогу цим компаніям збільшувати інвестиції у високодохідні довгострокові цінні папери, насамперед в облігації промислових компаній та в заставні під нерухомість.

Світовий ринок страхування контролюють компанії США, Японії, Німеччини, Англії, Франції, на частку яких припадає 58,61%. В 60-70-і роки ХХ ст. на світовому страховому ринку панували англійські компанії, а в 80-90-х роках зросло значення компаній США, Японії і Німеччини [3, С.45-46].

Зростання попиту на страхові поліси зумовлене збільшенням доходів населення. Наприклад, у США з 1980 по 1995 р. особисті прибутки зросли майже в 3 рази, внески населення компаніям страхування життя збільшилися в 2,6 рази, а резерви страхових компаній - у 3,5 рази.

Доходи населення значно зросли також в інших промислово розвинутих країнах завдяки високим темпам росту економіки цих країн, а також вдосконалення фінансових і кредитно-грошових інструментів регулювання, що сприяло послабленню циклічних криз і спадів у розвинутих країнах [3, С. 58].

Особливо великих масштабів діяльність страхових компаній досягла в США, Англії, Японії. За період з 1956 по 1965 р. компанії страхування життя в США володіли 1/8 усіх грошових фондів кредитно-фінансових інститутів. Так, у Німеччині частка страхових компаній виросла в загальних активах кредитно-фінансових установ з 7,5 у середині 50-х років до 10% у 80-х роках. У Японії питома вага страхових товариств збільшилася з 4,3 до 7% за той же період. За ці ж роки частка страхових компаній у фінансових активах виросла в Англії з 41,8 до 61,7%, у Швеції - з 22, до 25,2%. У країнах з відносно низьким рівнем розвитку страхової справи питома вага страхових товариств порівняно невисока. Так, в Іспанії вона становить близько 5%, а в Португалії - 3% [3, С. 70-71].

У 60-90-і роки ХХ ст. помітно знизилась питома вага банків, а частка страхових компаній, пенсійних фондів і інвестиційних компаній значно виросла. Підвищення значення страхових компаній на грошовому ринку свідчить про те, що відбулися важливі зміни в структурі кредиту західних країн.

Посилення ролі страхових компаній привело до загострення конкурентної боротьби за заощадження довгострокового характеру між різними кредитно-фінансовими інститутами. Комерційні банки монополізували операції залучення коштів на поточні рахунки, але ці кошти мають велику мобільність і тому вкладення їх у довгострокові зобов'язання пов'язані з великим ризиком. Компанії страхування життя мають перевагу перед банками, оскільки у них є найбільші можливості для дострокового інвестування, а вкладникам вигідніше зберігати свої заощадження в страхових компаніях.

З іншого боку, незважаючи на конкуренцію між страховими компаніями та іншими кредитно-фінансовими установами, часто вони виступають як єдина сила в системі фінансово-промислових груп капіталу, оскільки поєднання інтересів цих установ розвивається не тільки через особисті контакти, а й через спільне фінансування промислових компаній. Для цього страхові компанії використовують різні форми і методи купівлі акцій і облігацій на ринку цінних паперів. Зокрема, у другій половині ХХ ст. виникла тенденція придбання цінних паперів страховими компаніями безпосередньо в торговельно-промислових корпораціях. Оскільки страхові компанії продовжують користуватися при купівлі нових емісій цінних паперів послугами інвестиційних банків,

між банками і страховими компаніями формується взаємозалежність. Страхові монополії прагнуть купити прибуткові цінні папери корпорацій, а інвестиційні банки – одержати комісійні від їх розміщення. Це приводить до ще більшого поєднання інтересів за допомогою встановлення особистих контактів і спільної участі.

Завдяки цьому в економічно розвинених країнах страхові компанії перетворилися в найважливіший канал фінансування економіки (у США вони зосередили 70% облігацій нефінансових корпорацій, у Канаді – більше 40%), і ця тенденція характерна для більшості країн.

Особливість інвестиційної політики страхових компаній полягає в тому, що акумульовані капітали належать індивідуальним страхувальникам і лише тимчасово знаходяться в розпорядженні страхової компанії. Відповідно, інвестиційний портфель таких компаній має насамперед відповідати вимогам надійності, а вже потім – прибутковості.

Цим зумовлена певна консервативність інвестиційної політики страхових компаній – в економічно розвинутих країнах саме вони є основним покупцем державних цінних паперів, що забезпечує для держави стабільне розміщення державних позик, а для страхових компаній – інвестиції в надійні цінні папери.

В Україні особливість інвестиційної діяльності полягає в тому, що вона відбувається на фоні зростання дефіциту фінансових ресурсів [4, С.71]. Проте ринок страхових послуг досить розвинутий, існує сформована система страхових інститутів.

Право страхових компаній інвестувати страхові резерви та інші кошти закріплено в Законі України «Про страхування» та Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18. 09. 1991 р. Згідно зі ст. 31 Закону України «Про страхування» розміщення страхових резервів повинно проводитись страховиками на умовах диверсифікації, поверненості, прибутковості та ліквідності [5]. Крім того, Законом України «Про страхування» та Положенням про порядок формування, розміщення та обліку страхових резервів забороняється використання коштів страхових резервів для укладання договорів позики (кредитних договорів) з фізичними та юридичними особами.

Згідно п. 8.2 розпорядження Державної комісії регулювання ринків фінансових послуг «Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя» №2875 від 26.11.2004 р., величина окремих категорій активів, у тому числі в іноземній валюті, приймається для представлення технічних резервів у таких обсягах (таблиця 1).

Таблиця 1.

**Обмеження на величину інших активів страхування,
ніж страхування життя**

Розділ технічного резерву		Обмеження	Примітка	% від загального розміру технічних резервів
Акції й облігації	Облігації українських емітентів, якими торгують на фондовій біржі й ТІС, що пройшли процедуру лістингу	Не більше 30%	Не більш 5% в облігації одного емітента, що здійснює діяльність не менш 5 років	Не більш 40%
	Акції й облігації іноземних емітентів	Не більше 30%	Не більш 5% в облігації одного емітента здійснюючого діяльність не менш 5 років	
	Акції й облігації емітентів, що здійснюють діяльність менш 5 років	Не більше 10%	Не більш 3% в облігації одного емітента	
Цінні папери, емітовані державою				Не більш 40%

Згідно п. 3.1.4. розпорядження Державної комісії регулювання ринків фінансових послуг «Про затвердження Правил розміщення страхових резервів із страхування життя» №2875 від 26.11.2004 року величина окремих категорій активів, у тому числі в іноземній валюті, приймається для представлення страхових резервів страхування життя в таких обсягах (таблиця 2).

Таблиця 2.

Обмеження на величину активів страхування життя

Розділ технічного резерву		Обмеження	Примітка	% від загального розміру технічних резервів
Облігації	Облігації українських емітентів, якими торгують на фондовій біржі й ТІС, що пройшли процедуру лістингу	Не більше 40%	Не більш 10% в облігації одного емітента здійснюючого діяльність не менш 5 років	Не більш 50%
	Облігації іноземних емітентів	Не більше 20%	Емітент повинен здійснювати діяльність не менш 10 років	
	Облігації емітентів, що здійснюють діяльність менш 5 років	Не більше 10%	Не більш 3% в облігації одного емітента	
Облігації місцевих позик х позик				Не більш 10%

Великі страхові компанії, вкладаючи резерви в облігації, мають можливість використовувати специфічні стратегії (зарубіжні кредити в валюті тощо), недоступні дрібному й середньому інвесторові. Тому основні капіталовкладення в облігації здійснюють насамперед великі страхові компанії, оскільки дрібним інвесторам досить важко одержати реальний прибуток на ринку

